

PER OLOV ENQUIST

Het boek
der gelijkenissen

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

De gelijkenis van de teruggevonden blocnote

Volgens zijn werkboek had hij haar maar drie keer ontmoet.

De eerste keer was op een zondagmiddag in juli 1949; hij gebruikt dan de raadselachtige benaming 'de vrouw op de kwastvrije grenenvloer'. De tweede keer is op 22 augustus 1958, in Södertälje. De derde in november 1977.

Hij had kennelijk beloofd er nooit over te zullen praten, tegen niemand.

Maar nu waren er zoveel jaren verstreken. Dan maakt het niets meer uit.

Vele jaren later had hij spijt dat hij na de begrafenis van zijn moeder in 1992 niet een betere rede had gehouden in het gemeenschapshuis.

Die had eenvoudiger moeten zijn, niet zo humoristisch. Niet *zo ontwijkend*; hij had zich directer moeten uitdrukken, er in zijn samenvatting van destijds niet *zo naast moeten spreken*. Sindsdien had hij, dat begon al een paar jaar later, een gereviseerde uitgave van zijn

rede willen schrijven, misschien alleen gedrukt in tien exemplaren om aan zijn kleinkinderen te geven, een heel rustige tekst, zonder bijbels gehuiver.

Maar het was niet gemakkelijk om het aan de kinderen te vertellen of het op te schrijven. Hij had zich vaak afgevraagd wat er nu fout was gegaan. Hij was immers gewend te schrijven. Had het als kind al gepraktiseerd en was ermee doorgegaan.

Als hij schreef was hij nooit bang, maar alleen dan.

Daarom hutselde hij zichzelf door elkaar. Het was of zijn boeken in een stapel aan zijn voeten lagen en hij ertegenaan schopte, als was hij niet schuldig! Het leek wel of hij zich in tweeën deelde. Een deel van hem was het geschreven deel, dat hij *benoemde*. Een ander deel zijn broer, die als boreling gestorven was, al na twee minuten, net uit de gulzige schoot van zijn moeder getrokken. Bij hem lag de oplossing. Toen er een foto gemaakt werd van het al stijf geworden lichaampje, had het niet met open mond gelegen als een vis op het droge, maar er zoetjes uitgezien. Wat overgeslagen kan zijn! op zijn twee jaar later geboren broertje! dus op hem! wat tot op hoge leeftijd nog te

zien was. Het zoete was op hem overgeslagen! En dat zoete had verhinderd dat hij een liefdesroman had kunnen schrijven.

Verbijsterend!

Als je zo dacht had je gegronde redenen om bang te zijn, iets wat veel mensen hadden.

Je kon in de herziening van zijn grafrede ook de zwarte gaten opzoeken. Of wat er tussen dat wat er gezegd was lag; misschien was daar nog tijd voor. Binnendringen in de *barst van de geschiedenis*. Alsof dat eenvoudiger zou zijn! Wat hij weggelaten had, deed immers het meeste pijn. De gaten en barsten waren niet vanzelfsprekend, waren vooral boodschappen in de regels die over elkaar heen geschreven waren, zodat de oorspronkelijke woorden, opnieuw bekeken, langzaam overdekt werden, grijs werden, daarna zwart en ten slotte totaal onbegrijpelijk. Ze overdekten zichzelf.

Zo eenvoudig was het. Het was als een zelfverlossing.

In september ging hij naar zijn dorp.

Hij wilde, voor alle zekerheid, een bezoek brengen aan Granholmen, met zijn vele duizen-

den jaren oude sparren, *minstens duizend jaar oud!*, zoals zijn moeder hem in de jaren veertig verzekerd had, wanneer ze op haar steen over het water staarde toen haar man gestorven was en ze alleen de kleine jongen had om op terug te vallen. Alhoewel hij magertjes was, eerder tenger.

De sparren waren enorm, het eiland niet meer dan zeventig meter in doorsnee; zijn vader had het huisje eerst als zomerhuisje gebouwd op tien meter afstand van Het Groene Huis. Toen was hij gestorven, *heel plotseling!*, zijn grootvader en zijn broers hadden het gedemonteerd en het met het paard naar Granholmen gebracht, in de winter over het ijs, en het daar weer opgebouwd.

In die tijd kon een man zelf nog een huis bouwen.

De familie had destijds ingegrepen; die was op een ongelooflijke manier geschokt door de dood van zijn vader. Juist van d'n Elof hadden ze grote verwachtingen gehad. Hij was op de een of andere manier bijzonder geweest, maar niet *anders*, en de familie had haar een soort geschenk willen geven. Ze was immers aange trouwd en viel als zodanig buiten de familie, maar de kleine jongen, die hoorde erbij, meer

in eigenlijke zin dus. Zijn grootvader PW had ook nog een roeiboot voor haar gebouwd. Die was zwaar om te roeien, maar stabiel, zodat de jongen geen gevaar liep.

Hij wilde er geen cent voor hebben. Hij wilde misschien laten zien dat ze bij elkaar hoorden.

Het dorp had vijftig jaar later – er was al werk van hem verschenen en in wat er was gepubliceerd hadden, in zekere zin, bepaalde scènes gestaan hoe zijn moeder daar op het eiland had gezeten – Granholmen omgedoopt tot Majaholmen. Het was misschien bedoeld als een gedenkteken, hoe ze *daarginds* zomers gezeten had, alleen met de kleine jongen. Er stond geen ander zomerhuisje op het eiland, dus die naam was ongetwijfeld terecht.

Verbijsterend genoeg lag die roeiboot van zijn grootvader er in september 2007 nog. Maar ze had een nieuw leven gekregen; ze was van een nieuwe laag kunststof voorzien en was nu wit. Door de laag heen kon je de bouten zien, die misschien klinknagels heetten; nee, dat was vast niet het juiste woord. Grootvader PW was immers de dorpssmid, maar hij bouwde ook roeiboten, die had misschien wel geweten of ze klinknagels heetten. De achtersteven

was doormidden gekliefd om ruimte te maken voor een buitenboordmotor. Dat was wel bijzonder, maar het was ongetwijfeld de boot van PW. Kunststof aan de buitenkant, het binnenste gebouwd in 1935.

Het was als een bijbelse gelijkenis, mocht je het zo willen zien, wat veel mensen deden.

Gunnar Hedman zette hem over. Ze legden aan aan de noordkant en hij zag meteen dat het er met het eiland slecht voorstond. De reuzensparren, waar hij vroeger als kind gespeeld had – dus lang voordat hij zelf oud geworden was en omringd door zijn stervende vrienden die hem er, wantrouwig prevelend, van verdachten dat hij naar het dorp was gekomen om de *waarheid over de eerste vrouw* te vinden om haar daarna voorgoed te begraven! zijn stervende vrienden die nu dus als een groepje dennen om hem samendromden! – hij had op de takken van deze sparren ver naar voren kunnen kruipen om van daaruit naar de vijandige oorlogsschepen te speuren.

De sparren waren nu, najaar 2007, allemaal omgehakt.

Er waren drie schuurtjes voor gereedschap bij gekomen en twee nieuwe zomerhuisjes, die al bijna op het punt van instorten stonden. Een

kippenren met een roestige afrastering wees op menselijk leven. Er woonden vijf kippen die met korte pasjes rondliepen. Hun eigen zomerhuisje leek nog net als zeventig jaar geleden, maar was inmiddels snel aan het wegrotten en werd nu als opslagplaats voor afval of rommel gebruikt; hij probeerde door het raam naar binnen te kijken, maar *het deed alleen maar pijn*.

Het eiland was verkracht. Maar de steen aan de waterkant waar zijn moeder altijd op zat, zag er nog precies zo uit.

Hij vermande zich en liep een rondje over het eiland, zoals in zijn jeugd, en hij wist dat dit niet gereviseerd of hersteld kon worden; het was zoals het was en het was veranderd, alles was nu vuil, smerig.

Waarom was hij naar hier teruggekeerd. Dit was geen afdaling in de rivier van de Wilgenboom, zoals hij als jongen in Kiplings Kim gelezen had. Voor inzicht moest hij bij zichzelf te raden gaan en elders, als het al niet te laat was. De grote steen, vijf meter van de oever aan de noordkant van het eiland, lag er nog wel onaangetast bij.

Ze was zo mooi geweest, zittend op die steen.

Hij vlucht, al snuivend op een irritante manier: als een hond die op zijn eigen geur stuit en bang wordt.

Moet dit allemaal echt worden opgeschreven? Hij is niet bang voor de dood. Maar de weg erheen jaagt hem steeds meer angst aan.

Achtergelaten was een woord dat hij uitprobeerde, voor een adequatere insteek naar zijn project, want er was nu haast bij, haast was ook al zo'n woord, hij wist niet hoeveel jaren hij nog had. Het antwoord kon hij in de ogen van zijn stervende vrienden zien, het was net alsof, vóór ze doodgingen, hun ogen waterig werden en degenen die spoedig zouden sterven – misschien *lang lang na hem* – nu met een smekende blik naar hem keken, als vroegen ze ergens om. Het deed hem denken aan de jongen Siklund die hem in 1974 opgezocht had, voordat deze Siklund gek geworden was en een moord had begaan. Hij herinnerde zich Siklunds ogen die onthullend waren, krankzinnig, maar daarna was Siklund verlost en was zijn kat weer herrezen en had deze Siklund, door zijn dood tot een bijbelse gelijkenis te kneden, hem in enkele dagen bijna terugver-

lost naar zijn geloof dat hij weggestudeerd had.

De kat!

Hij hervond zich snel. Hij zocht naar een klein vergrijp, om zo de tijd wat te verdrijven. Uit zijn jeugd! Hij kon korte beschouwende berichtjes aan zichzelf schrijven of nog beter bedachtzame. De nagelaten papieren van zijn vader leken over de dood te gaan, de liefde en misschien het eeuwige leven. *'Is dat eeuwige leven niet even raadselachtig als ons huidige.'* Dat moest een citaat zijn, overgeschreven. Het was al te absurd dat hij zich zo zou hebben uitgedrukt. Zelf had hij geen herinneringen. Er behoorden herinneringen in zijn rede in het gemeenschapshuis te staan. Kon misschien beginnen met iets wat hij had weggedrukt, maar dat ongevaarlijk was. Zoals *dat komische kleine vergrijp*, dat plaatsgevonden moest hebben in de oorlogszomer van 1940, in juli, toen hij zijn kat op een door hem zelf getimmerd vlot had gezet, waarna deze zo zijn afschuwelijke dood tegemoet ging.

Of de dood van vriend Håkan en zijn wederopstanding uit het meer van Bursjö!

Rustig aan! fluisterde hij aan een stuk door. Niet belachelijk zijn! Stap voor stap verdergaan! Hij had enkele kleine zonden die goed van pas